

SBÍRKA SÁDROVÝCH ODLITKŮ ANTICKÝCH DĚL NA NĚMECKÉ FILOZOFICKÉ FAKULTĚ V PRAZE¹

Karla Vymětalová

Když v roce 1882 došlo k rozdělení Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze na dvě samostatné části, ne vše šlo dělit. Platilo to zejména pro vědecké ústavy a sbírky, které k jednotlivým fakultám patřily. V případě filozofické fakulty se jednalo mj. i o sbírku sádrových odlitků antických děl, která vznikla jen o deset let dříve z iniciativy prvního držitele nově zřízené stolice klasické archeologie v Praze, prof. Otto Benndorfa,² a byla po rozdělení univerzity přičleněna k německé filozofické fakultě.³

Vytvořením kolekce sádrových odlitků antických děl se prof. Benndorf přihlásil k tradici obdobných sbírek, jež vznikaly od konce 18. století (doby klasicismu)⁴ jak ze soukromé iniciativy a zájmu o období antiky, tak i u ve-

¹ Příspěvek vznikl v rámci řešení projektu Institucionálního plánu Slezské univerzity v Opavě 2016–2018 *Rozvoj interdisciplinarity a internacionalizace výzkumných center se zaměřením na kulturní dějiny*.

² K němu mj.: Otto Benndorf. In: Biographisches Lexikon zur Geschichte der böhmischen Länder. I. Band. Hrsg. von Heribert STURM. München – Wien 1979; CONZE, Alexander: *Biographie Otto Benndorfs*. Aus Band XII (Die Toten des Jahres 1907) des Biographischen Jahrbuches von A. Bettelheim. Berlin 1909; SWOBODA, Heinrich: *Otto Benndorf*. Deutsche Arbeit, VI, 1906/1907, s. 390–393; Otto Benndorf. *Nachruf*. Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instituts in Wien, X. Band, 1907, Beibl. s. 1–6; SZEMETHY, Herbert: *Die österreichischen Trypa-Expeditionen im Bewußtsein der Öffentlichkeit des 19. Jahrhunderts*. In: ASAMER, B. – WOHLMAYR, W.: Akten des 9. Österreichischen Archäologentages 2003, s. 195–199; KEPARTOVÁ, Jana (ed.): *Korrespondenz Lanna – Benndorf*. In: Vila Lanna – Antika a Praha 1872. Symposium 23.–24. 9. 1992. Praha 1994, s. 109–144.

³ Na české filozofické fakultě stolice klasické archeologie vznikla teprve později. Po tragické smrti Miroslava Tyrše v roce 1884, který se pro dějiny umění habilitoval na pražské polytechnice prací o Láokoóntovi, se jejím skutečným zakladatelem stal v prvním desetiletí 20. století Hynek Vysoký, a to poté, co mu bylo uznáno rozšíření jeho habilitace pro klasickou filologii. Souběžně začala vznikat i archeologická sbírka, v níž ale, na rozdíl od té německé, bylo více originálů než sádrových odlitků (celkem 20 kusů). BOUZEK, Jan – KLŮSOVÁ, Tereza: *Dějiny sbírky odlitků Univerzity Karlovy v Praze. (Expozice antického umění v Litomyšli a Hostinném. Tři státní o jejich minulosti a současnosti)*. In: Pomezi Čech a Moravy. Sbírká prací ze společenských a přírodních věd pro okres Svitavy, sv. 4. Litomyšl 2000, s. 425–430 (hic s. 426). Dále BOUZEK, Jan: *Centenary of the Institute for Classical Archaeology of the Charles University*. Acta Universitatis Carolinae – Philologica et historica, 5, 1972, s. 111–112.

⁴ Práci o napodobování řeckých děl v malířství a sochařství vydal již Johann Joachim Winckelmann – WINCKELMANN, J. J.: *Gedanken über die Nachahmung der griechischen Werke in der Malerey und Bildhauerkunst*. 2. vermehr. Aufl. Dresden – Leipzig 1756.

řejných vzdělávacích a výchovných institucí (muzeí a vysokých škol) s cílem přiblížit významná díla zejména řeckých umělců či jejich římských kopistů⁵ širší veřejnosti i zájemcům o studium dějin klasického starověku a umění.⁶ Obsah univerzitního sběratelství, jež vrcholil právě v druhé polovině 19. století a mělo úzké vazby na jednotlivé vědecké ústavy příslušných fakult, lze charakterizovat třemi slovy: výuka, výzkum, veřejná prezentace. Zakladatelský počin Otty Benndorfa byl, kromě „inspirace“ cizinou (Německem), podnícen dozajista i jeho účastí na archeologických výzkumech rakouské expedice vedené prof. Alexandrem Conze,⁷ které probíhaly na ostrově Samothraké v roce 1875, snad i touhou po větším zviditelnění nově zřízené, v rakouské monarchii po Vídni teprve druhé stolice klasické archeologie, jejímž byl držitelem.

Úkoly a důležitost podobných sbírek sádrových odlitků (pro vzdělání širší veřejnosti, pro školské účely, ale i pro vědu jako takovou) velmi podrobně popsal třetí držitel stolice klasické archeologie v Praze, prof. Wilhelm Klein, v článku *Die Aufgaben unserer Gipsabguss-Sammlungen*.⁸ Jeho příspěvek byl obranou i určitou apoteózou kolekcí, kterých se koncem 19. a počátkem 20. století začaly mnohé instituce zbavovat, podléhající změně uměleckého vkusu, jenž přestal v antice hledat zdroj věčné inspirace, i dehonestujícímu pohledu na sádrové „náhražky“ „skutečných“ řeckých a římských originálů ve výstavních expozicích muzeí či jiných kulturně vzdělávacích institucí.

Prof. Klein byl jiného názoru. Domníval se, že obdobné sbírky mohou přispívat k vzdělání, ale i potěše širší veřejnosti. „Was keines der Originalmuseen haben kann, sehen wir hier. Aus allen Gegenden wird das

⁵ Mramorové či bronzové kopie děl zejména těch nejznámějších řeckých sochařů vznikaly již ve starověku, kdy jejich majiteli se stávali bohatí příslušníci římské společnosti, kteří je vystavovali na odiv ve svých domech i venkovských villách; mohly ale zdobit i veřejné reprezentační prostory. Pro vyhotovení takovýchto kopií byly nejprve zhotovovány sádrové odlitky – jejich dílna byla např. objevena v roce 1952 v italských Baích (viz LANDWEHR, Ch.: *Die antiken Gipsabgüsse aus Baiae. Griechische Bronzstatuen in Abgüssen römischer Zeit*. Vorwort von Walter-Herwig Schuchhardt. Berlin 1985).

⁶ První větší sbírku sádrových odlitků vytvořil blízký přítel J. Winckelmann Anton Raphael Mengs, který, ve službách saských panovníků, jimi vyzdobil přízemí Albertina v Drážďanech. Viz KIDERLEN, Moritz: *Die Sammlung der Gipsabgüsse von Anton Raphael Mengs in Dresden*. München, Biering & Brinkmann 2006.

První sbírku sádrových odlitků určenou k vědeckým účelům založil klasický filolog, držitel první stolice (klasické) archeologie v Německu, Friedrich Gottlieb Welcker v roce 1827 na univerzitě v Bonnu. In: https://de.wikipedia.org/wiki/Akademisches_Kunstmuseum [cit. 11. 2. 2017].

⁷ K němu viz https://de.wikipedia.org/wiki/Alexander_Conze [cit. 11. 2. 2017].

⁸ KLEIN, Wilhelm: *Die Aufgaben unserer Gipsabguss-Sammlungen* (dále jen *Die Aufgaben*), Museumskunde, VIII. Jhg., 1912, s. 1–10, 100–114.

Wertvollste, soweit man dessen nur im Abguß habhaft werden kann, zusammengetragen, und indem es nach wissenschaftlichen Gesichtspunkten seine Anordnung erfährt, tritt das Einzelstück aus seiner Vereinsammlung heraus, erhält neues Licht von der nächsten Umgebung, in die es eingeordnet wird. Im Museum, in dem das Original steht, ist dieses gewiß anspruchsvoll, oft recht geschmackvoll aufgestellt und seinem Range angemessen räumlich betont. Diese äußeren Mittel sind für die Abgußsammlung stillos. Hier soll das Werk in anderer Weise zur Geltung kommen, förmlich als Glied einer Kette. Der idealste Zweck, der erstrebt wird, ist der, seine kunstgeschichtliche Bedeutung in der kürzesten Formel zur Anschauung zu bringen.⁹

Považoval je za místa, kde se lidé, kteří nemají dostatečné finanční prostředky a vhodné podmínky pro cesty do ciziny, mohou na jednom místě seznámit s nejvýznamnějšími díly, která jsou jinak rozptýlena po evropských, ale i zámořských muzeích. Díly, jež se v jeho době často stávala i majetkem soukromníků, a tím byla širšímu okruhu návštěvníků pro budoucnost zcela uzavřena. Ve sbírkách sádrových odlitků se s antickým uměním mohli poprvé setkat i ti nadšenci, kteří žili ve státech na sever od bývalého *imperium Romanum*, takže jejich možnost bezprostředního setkání s antikou byla mizivá. (To byl, přes určité sběratelské aktivity barona Františka Kollera¹⁰ či rytíře Vojtěcha Lanny,¹¹ i případ českých zemí, ve kterých – na rozdíl od sousedů – nevzniklo samostatné muzeum originálního antického umění.)¹²

Výhodou odlitků bylo dle prof. Kleina i to, že se s nimi dá vědecky experimentovat, aniž by vznikla obava z nenávratného poškození díla. Sádrový odlitek byl pro něj *corpus vile*.¹³ Lze k němu dle libosti přidávat doplňky vytvořené dle originálů nacházejících se rozptýleně v nejrůznějších světových

⁹ KLEIN, W.: *Die Aufgaben*, s. 9.

¹⁰ Když po smrti barona Kollera došlo k rozprodeji jeho bohaté sbírky ze zámku v Obráství, Národní muzeum, které dávalo přednost nákupu památek české proveniencce, o ně zájem neprojevalo. „Pro české prostředí oné doby je snad příznačné, že se nenašel jediný mecenáš nebo sběratel, který by aspoň část sbírky z Obráství odkoupil.“ DUFKOVÁ, Marie – ONDŘEJOVÁ, Iva: *Historie sběratelství antických památek v českých zemích*. Praha 2006, s. 49–69 (hic s. 57).

¹¹ Tamtéž, s. 97–101.

¹² K sbírkám antického umění u nás viz BOUZEK, Jan a kol.: *Hlavní antické sbírky v Čechách a na Moravě*. Časopis Národního muzea, 140, 1971, s. 129–161.

¹³ „Eine der wichtigsten Aufgaben einer Abgußsammlung von Antiken besteht, den Kampf mit den Schäden, die der Zahn der Zeit wie der Meißel der Restauratoren denselben zugefügt hat, aufnehmen und auch vor den Zutaten der römischen Kopisten nicht Halt zu machen. Als Ergebnis dieses Kampfes besitzen wir schon eine stattliche Reihe von zum Teil allbekannten Statuen im Abguß in einer dem originalen Werke weit mehr angenährten Gestalt als diejenige, in der es im Antikensaal erscheint.“ KLEIN, W.: *Die Aufgaben*, s. 100.

muzeích, či odebírat části, které byly k sochám přidány již římskými kopisty nebo až v době renesance a později.

Sádrové odlitky – seřazeny do chronologické řady a řádně popsány – mohly dle něj zvidavému návštěvníkovi také podat přehled vývoje antického umění od jeho archaických počátků až po pozdní římské období, což mu ve sbírkách originálů, jež nemusely vždycky rovnoměrně jednotlivá umělecká období reprezentovat, nebylo často nabídnuto. Zárukou kvalitní prezentace sbírek byl i fakt, že byly spravovány držiteli stolic klasické archeologie, tzn. odborníky, kteří je využívali i k vědeckým účelům. Wilhelm Klein jejich práci přirovnal k zpracování textu antického autora klasickým filologem, „bei der es doch auch nicht ohne Eingriffe abgeht“.¹⁴

Byl si vědom toho, že sádrové odlitky ve srovnání s originály mohou působit nevěrohodně, protože jsou mnohdy poškozeny. Na druhé straně byl ale názoru, že tato poškození mohou být menší než ta, která na původních dílech způsobil zub času nebo nešikovná ruka restaurátora. To, co je nejpodstatnějším rozdílem mezi originálem a jeho sádrovou kopií, lze dle něj vyjádřit krátkým shrnutím: „Es tut keine Wunder. ... In den Antikensälen der Museen wird der Zauber, der vom Original ausgeht, sofort fühlbar, er steigert sich vor dem großen Kunstwerk bis zum Eindruck eines Erlebnisses. Dieselbe Gestalt, die ihm im Abguß selbst in künstlerisch reiner Form immer im Reich des Gegenständlichen blieb, tritt sie ihm mit der Macht einer Persönlichkeit nahe. Jetzt erst fühlt er sich berufen, von ihre zu erzählen, zu schreiben und zu schwärmen.“¹⁵

Na univerzitě v Praze Benndorfova sbírka nebyla ale první, měla „předchůdce“,¹⁶ a to na konci 18. století. Tehdy kunsthistorik František Lothar Ehemant (1748–1782),¹⁷ jenž v Praze na univerzitě přednášel od roku 1775 „řeckou archeologii“, univerzitě odkázal svou daktyliothéku,¹⁸ která se ale bohužel nedochovala.¹⁹ Sbírky vznikaly i mimo vysokoškolské prostředí – např. sbírka českého šlechtice hraběte Ervína Nostitze, jenž pořizoval finančně nákladné odlitky podle originálů uchovávaných v muzeích v Neapoli a Římě. Velkou část sbírky posléze věnoval Společnosti vlasteneckých přátel umění

¹⁴ Tamtéž, s. 107.

¹⁵ Tamtéž, s. 113.

¹⁶ DUFKOVÁ, M. – ONDŘEJOVÁ, I.: c. d.; BOUZEK, J. – KLŮSOVÁ, T.: c. d., s. 426.

¹⁷ PRAHL, Roman: *K počátkům a předpokladům dějin umění (František Lothar Ehemant)*. Umění, 52, 2004, č. 1, s. 3–10.

¹⁸ Daktyliothéka je sbírka odlitků antických gem.

¹⁹ BOUZEK, J. – KLŮSOVÁ, T.: c. d., s. 426.

(Privat-Gesellschaft patriotischer Kunst-Freunde),²⁰ jež byla založena v roce 1796 v Praze a stala se iniciátorkou o něco pozdějšího otevření Akademie umění, která sbírku sádrových odlitků (nejen antických soch) využívala i pro potřeby výuky založené mj. i na kreslení podle vzorů – odlitků významných uměleckých památek. V roce 1840 byly některé odlitky²¹ převezeny z prostor Akademie do Obrazárny Společnosti, umístěné nejprve v Černínském, později v Šternberském paláci. Ta je pak v roce 1889 předala do správy prof. Kleina, a tím i do inventáře a majetku Archeologického ústavu německé Karlo-Ferdinandovy univerzity.²²

Záměrem Otto Benndorfa bylo nejen seznámit pražské umělce a širší veřejnost s díly antického umění, ale i zviditelnit klasickou archeologii v poněkud maloměstském prostředí česko-německé Prahy. Jeho snahy se setkaly s úspěchem. Na nákup sbírkových předmětů získal od ministerstva kultu a vyučování částku 2 500 zlatých „a rychlost, s jakou bylo muzeum zřízeno, svědčí jak o úsilí Benndorfa samého, tak o snadnosti transakcí v obchodu s odlitky“.²³ Když rok po založení sbírky byl Otto Benndorfem vydán její první katalog, čítal přes 200 položek.²⁴ Byl v něm mimo jiné i zmíněn materiál, z něhož byly originály zhotoveny, místo jejich původu i místo, kde je nyní originál k vidění, jeho rozměry, podrobnější popis. Cenný byl odkaz na seznamy sádrových odlitků jiných institucí. Kromě zmíněného obsahovala archeologická sbírka dle katalogu také dvě skříně s antickými a novějšími mincemi (pozůstatek dřívějšího numismatického kabinetu), čtyři série cvičných listů od Conzeho k archeologii,²⁵ třináct kusů Overbeckových *Abbildungen aus der Geschichte der griechischen Plastik*,²⁶ pět exemplářů Michaelisova *Parthenonu*,²⁷ čtyři kusy Benndorfovy knihy *Metopen von Seli-*

²⁰ In: https://cs.wikipedia.org/wiki/Společnost_vlasteneckých_přátel_umění [cit. 1. 5. 2016].

²¹ Z více než 250 převedených kusů bylo jen 40 z nich kopiemi antických děl.

²² DUFKOVÁ, M. – ONDŘEJOVÁ, I.: c. d., s. 112; BOUZEK, J. – KLŮSOVÁ, T.: c. d., s. 425.

²³ BOUZEK, J. – KLŮSOVÁ, T.: c. d., s. 426.

V pamětním spise *Die Deutsche Karl-Ferdinands-Universität in Prag unter der Regierung seiner Majestät des Kaisers Franz Joseph I.*, s. 457 se uvádí, že ministerským výnosem z 30. dubna 1872 byla na první tři roky na nákup vyčleněna částka 3 000 zl.

²⁴ BENNDORF, Otto: *Verzeichnis der archaeologischen Sammlung im Clementinum zu Prag*. Prag, Selbstverlag 1873. Dvacetistránkový katalog obsahoval celkem 201 položek sádrových odlitků.

²⁵ CONZE, Alexander: *Vorlegeblätter für archäologische Übungen*. Wien 1869.

²⁶ OVERBECK, Johannes Adolf: *Abbildungen aus der Geschichte der griechischen Plastik. Zum Gebrauche bei Vorlesungen zusammengestellt*. Leipzig 1870.

²⁷ MICHAELIS, Adolf (Hrsg.): *Der Parthenon. Text*. Leipzig 1870; *Tafeln*. Leipzig 1871.

nunt²⁸ a dvacet jedna otisků řeckých nápisů z Postolakkas. O šest let později, když prof. Benndorf při svém odchodu na vídeňskou univerzitu předával svou stoličku Eugenu Petersenovi, vzrostl jejich počet již na 280 a zahrnoval i malou sbírku originálů, které Benndorf získal během své cesty po Dácii. Ty byly rozmnoženy ještě nákupem předmětů v Athénách, který v roce 1876 ministerstvo kultury a vyučování z vlastních prostředků zafinancovalo.²⁹

V prvních letech existence byla sbírka sádrových odlitků spojena se starší numismatickou kolekcí,³⁰ která pak v prostoru sbírce vyhrazeném byla uložena ve dvou zvláštních skříních. K. u. k. archaeologisches und numismatisches Kabinett (cís. a král. archeologický a numismatický kabinet), jak zněl prvotní název, byl v roce 1873 přejmenován na k. u. k. archaeologische Sammlung (cís. a král. archeologickou sbírku) a v roce 1888 bylo v souvislosti s touto sbírkou poprvé použito spojení Archaeologisches Institut (Archeologický ústav), které pak bylo uváděno v úředních spisech německé univerzity až do ukončení její činnosti v květnu 1945.³¹

Archeologická sbírka se nacházela původně ve dvou místnostech v prostorech Klementina (v dřívějším fyzikálním kabinetu), které tehdy poskytovalo přístřeší nejen nerozdělené filozofické fakultě Karlo-Ferdinandovy univerzity (sedmi posluchárnám pro filologicko-historické obory, univerzitní knihovně, zoologickému a mineralogickému kabinetu), ale také akademickému gymnáziu a soukromé malířské akademii. Nedostatek místa se dotýkal všech a zvyšující se počet posluchačů i nově zřizovaných stolic (mj. stolice klasické archeologie či třetí stolice klasické filologie) vedl v sedmdesátých letech 19. století k diskuzím požadujícím stavbu nové budovy. Jedním z iniciátorů těchto přípravných jednání byl prof. Benndorf, jenž v nových prostorech chtěl vytvořit velký uměnovědný ústav, jenž by mj. zahrnoval i archeologickou sbírku.

²⁸ BENNDORF, Otto: *Die Metopen von Selinunt: mit Untersuchungen über die Geschichte, die Topographie und die Tempel von Selinunt*. Berlin 1873.

²⁹ PRASCHNIKER, Camillo: *Die Sammlung des Archäologischen Instituts der deutschen Universität in Prag*. Sudeta. Zeitschrift für Vor- und Frühgeschichte, V. Jhg., 1929, s. 15–23, hic s. 16. K nejvýznamnějším ziskům nákupu v Athénách patřilo mramorové Hekataion, které Praze věnoval jako osobní dar tehdejší ministr kultury a vyučování Karl von Stremayr. Později bylo, v rámci výměn, předáno do Uměleckohistorického muzea ve Vídni. Viz PETERSEN, Eugen: *Die dreigestaltige Hekate*. Archaeologisch-epigraphische Mittheilungen aus Österreich-Ungarn, IV. Jhg., 1880, s. 140–174; Týž: *Die dreigestaltige Hekate*. Archaeologisch-epigraphische Mittheilungen aus Österreich-Ungarn, V. Jhg., 1881, s. 1–84.

³⁰ Poprvé je císařský a královský numismatický kabinet doložen k roku 1823, ale jeho počátky lze vysledovat do století osmnáctého.

³¹ BOUZEK, J. – KLÚSOVÁ, T.: c. d., s. 425.

Jednání kolem plánů stavby i vhodného umístění budovy byla velmi složitá a lze je rozdělit do několika etap.³² Ve výsledku však vedla k smetení celého plánu ze stolu jak ze strany pražského magistrátu, tak i ministerstev školství a financí ve Vídni. Je možné, že i neúspěch těchto jednání, která mohla odkrýt složitost poměrů v česko-německé Praze i vztahů mezi Vídni a hlavním městem Království českého, přispěly v roce 1879 k Benndorfovu odchodu na vídeňskou univerzitu, kde se stal nástupcem prof. Alexandra Conzeho.

Zpočátku vše ale vypadalo slibně. V roce 1874 ministerstvo kultu a vyučování povolilo prof. Benndorfovi zahájit předběžná jednání k plánované univerzitní novostavbě s renomovaným českým architektem Josefem Zítkem, který sice v té době jako profesor Vysoké školy technické byl již v důchodu, ale úkolu se rád ujal.³³ Plány byly projektovány pro pozemek nacházející se na vltavském nábřeží, mezi klášterem křižovníků a řetězovou lávkou naproti Rudolfinu, s jehož stavbou se v té době (od roku 1876) mělo dle návrhů architektů Josefa Zítka a Josefa Schulze započít. Vyhlednutý pozemek patřil městu a předpokládal se jeho odkup, který však ztroskotал na přemrštěných finančních požadavcích ze strany městských radních.³⁴ Základ měla tvořit stavba velkého uměnovědného ústavu, „das über seine nächsten, dem Universitätsunterricht dienenden Zwecke hinaus auch für die künstlerische und kunstgewerbliche Produktion der Stadt und als Mittel der Volksbildung von Bedeutung sein würde“.³⁵

Ústředním místem ústavu měla být sbírka sádrových odlitků, která by ale zahrnovala také kopie významných středověkých a novověkých uměleckých děl. Rozpočet ve výši cca 40 000 zlatých na vybudování sbírky,³⁶ jež by se mohla rovnat těm v Mnichově nebo v Berlíně, však narazil na odmítavé stanovisko ministerstva. Stejně nepříznivého přijetí se dostalo návrhu profesorského sboru filozofické fakulty v Praze, jenž na návrh prof. Kelleho, od-

³² Informace k plánované novostavbě vychází hl. ze SWOBODA, Heinrich: *Zur Geschichte des Prager Universitäts-Gebäudes*. Deutsche Arbeit, VII. Jhg., 1907/1908, s. 430–434.

³³ Prof. Swoboda v článku poznamenal, že čerpal i z ústních informací architekta Zítka.

³⁴ Původně se počítalo s areálem o ploše 2 158,2 m², jehož rozloha se během jednání s městem Prahou ze strany univerzity „navýšila“ na 4 300 m², poněvadž v plánech se začalo kalkulovat nejen se stavbou určenou pro uměnovědný ústav, ale i s novou budovou pro potřeby výuky. Nedostatek financí přiměl prof. Benndorfa a kunsthistorika Alfreda Woltmanna, který v letech 1874 až 1878 působil na univerzitě v Praze, ve snaze dobrat se s vedením města nějakého kompromisu, k ústupu na návrh původně požadované plochy stavební parcely, tj. na 2 158,2 m².

³⁵ SWOBODA, H.: c. d., s. 431.

³⁶ V návrhu rozpočtu se počítalo s 20 000 zl. na nákup sádrových odlitků antických památek, s 5 000 zl. na umění etruské a římské, s 10 000 zl. na odlitky uměleckých památek středověku a novověku a s 5 000 zl. na nákup drobných originálů (váz, terakot apod.).

souhlasil na své schůzi 14. ledna 1875 návrh počítající s rozšířením stavební parcely (na 5 300 m²), z níž polovina plochy by připadla na stavbu nové školní budovy.

Ministerstvo kultu a vyučování na návrh fakulty více než rok neodpovědělo a když na děkanát filozofické fakulty došlo jeho konečné vyjádření, podstatně se lišilo od původního vstřícného stanoviska.³⁷ Situaci nezměnil ani nový přípis z 23. ledna 1876, ještě jednou adresovaný na Benndorfovu žádost do Vídně. Veškeré naděje na další jednání ukončil ministerský výnos z 15. dubna 1876, zamítající návrh na koupi stavební parcely i stavbu nové budovy. Tím byly Benndorfovy plány na vybudování velkolepého uměnovědného ústavu, který by mohl soupeřit s „kolegy“ v rakouské monarchii i Německu, definitivně pohřbeny. A archeologické sbírky získaly nové, ale velmi stísněné prostory v druhém patře Klementina až v akademickém roce 1886/87, kdy jim byly popuštěny místnosti po malířské akademii, která se vystěhovala.

Je třeba zkonstatovat, že i když první profesor klasické filologie Otto Benndorf na univerzitě v Praze působil jen sedm let, zanechal v dějinách klasické archeologie tamní univerzity nesmazatelnou stopu.³⁸ V jeho díle, zejména v rozšiřování sbírky sádrových odlitků, pak pokračovali jeho nástupci.

Prvním z nich byl prof. Eugen Petersen,³⁹ jenž do Prahy přišel z univerzity v Dorpatu. Zatímco na předchozím působišti se věnoval zejména otázkám spojeným s klasickou filologií, na Karlo-Ferdinandově univerzitě se těžištěm jeho odborných prací stala témata z klasické archeologie. Tím spíše, že z Prahy to bylo do Vídně mnohem blíže než z Dorpatu, což Petersenovi umožnilo aktivní účast na vědeckých počinech vídeňské univerzity a Akademie věd, zejména na expedicích pořádaných rakouskými archeology na Samothraké

³⁷ „Es wird kurz bemerkt, daß finanzielle Rücksichten es unmöglich machten, die Besserung der Unterkunft der Prager Universität mit derjenigen Beschleunigung herbeizuführen, welche insbesondere im Interesse der philosophischen Fakultät zu wünschen wäre und gegen die Wahl des Tummelplatzes für die Aufführung eines Universitätsgebäudes die Unzugänglichkeit seines Flächeninhalts und dessen Widmung für einen Schulbau eingewendet.“ SWOBODA, H.: c. d., s. 433.

³⁸ „The fact that it was possible to study classical art in Prague with plaster copies of statues and the originals of smaller works of art was of fundamental importance for the creative reception of classical art, in the first place in Czech sculpture.“ BAŽANT, Jan: *Classical Archeology and Czech Culture*. Eirene, XXXII, 1996, s. 58–63, hic s. 61.

³⁹ K němu mj. STUDNICZKA, Franz: *Eugen Petersen* (16. 8. 1836–14. 12. 1919). In: (Bursians) Jahresbericht über die Fortschritte der klassischen Altertumswissenschaft, 48. Jhg., 1928, 4. Abt. Biographisches Jahrbuch für Altertumskunde, s. 86–148; BLANCK, Horst: *Eugen Petersen*. In: LULLIES, Richard – SCHIERING, Wolfgang: *Archäologenbildnisse. Porträts und Kurzbiographien von Klassischen Archäologen deutscher Sprache*. Mainz am Rhein 1988, s. 63–64.

a do Malé Asie. Přestože se snažil o rozšíření sbírky,⁴⁰ v níž měl jednou týdně přednášku věnovanou sádrovým odlitkům, a přednášel i pro širší veřejnost, zůstaly jeho přednášky „an Wirkung etwas zurück hinter den entsprechenden Leistungen des feurigen thüringischen Amtvorgängers Benndorf...“⁴¹

Zásadní význam pro osudy i další rozšíření sbírky měl třetí držitel stolice klasické archeologie, prof. Wilhelm Klein,⁴² který nahradil Eugena Petersena, natolik znechuceného tahanicemi kolem rozdělení Karlo-Ferdinandovy univerzity i stále silícími nacionálními výpady znesvářených stran, že raději volil „obyčejné“ místo středoškolského učitele v Berlíně, než další pobyt v Praze. Pro prof. Kleina přicházejícího z Vídně, který na německé filozofické fakultě v Praze zůstal až do penzionování na podzim 1923, byla sbírka, pro jejíž doplnění využíval jak státních, tak i vlastních finančních prostředků, místem, kde se cítil nejlépe.⁴³ Hovořil s oblibou o „ideale Unordnung“, v němž ho napadají ty nejzajímavější teorie a návrhy. Pozdější profesor klasické archeologie Alois Gotsmich, který byl Kleinovým studentem, popsal pracovní prostředí pana profesora v krátké osobní vzpomínce: „Manche machten Klein den Vorwurf, in seinem Institut sei keine richtige Ordnung, weil da auf den Tischen allzusehr die Photos, die Abbildungswerke, die Bücher herumliegen

⁴⁰ Za profesora Petersena byla sbírka obohacena o sochy z Olympie i o desky z heroonu v Gjölbaschi-Tryse. SWOBODA, H.: c. d., s. 16.

⁴¹ STUDNICZKA, F.: c. d., s. 86–148 (hic s. 98).

⁴² K němu mj. GOTSMICH, Alois: *Persönliches und Politisches aus dem Leben von Hofrat Prof. Dr. Wilhelm Klein*. Prager Nachrichten, XLIV Jhg., 1993, s. 14–17; *In memoriam. Wilhelm Klein – P. v. Blenkowski – H. Swoboda*. Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instituts in Wien, XXIII. Band, 1926, s. 411–414; *Klein Wilhelm. Nachruf*. Rechenschafts-Bericht über die Tätigkeit der Deutschen Gesellschaft der Wissenschaften und Künste für die tschechoslowakische Republik im Jahre 1924. Prag 1925, s. 15–28; PRASCHNIKER, Camillo: *Wilhelm Klein. Nekrolog*. In: An Stelle der feierlichen Inauguration des Rektors der Deutschen Universität für das Studienjahr 1927/28. Prag 1929, s. 35–38; BAŽANT, Jan: *Klasická archeologie a české národní obrození (1872–1923)*. In: ČECHVALA, Jakub – POLÁČKOVÁ, Eliška et al.: *Ve stínu helénské slunce. Obrazy antiky v moderní kultuře*. Praha 2016, s. 131–180.

⁴³ „Dies war für ihn keine tote Anhäufung von Abgüssen, sondern eine Art von Experimentierkabinett, dass auch heute noch von verschiedenen unveröffentlichten Versuchen, geglückten und auch schief gegangenen, zu erzählen vermag. Als eine bescheidene Lehrsammlung hatte er das Prager Institut übernommen, als ein reiches Gypsmuseum, in dem vor allem die von Klein so geliebte hellenistische Kunst glänzend vertreten ist, als größte Universitätssammlung im Bereiche des alten Österreich, konnte er sie seinem Nachfolger übergeben.“ RH: *Der Archäologe Wilhelm Klein*. Prager Nachrichten XLI Jhg., 1990, Nr. 5, s. 15–16. (Autor článku zde parafrázuje pasáž z článku Kleinova žáka a pozdějšího asistenta na Archeologickém ústavu, prof. Aloise Gotsmiche. Viz GOTSMICH, Alois: *Persönliches und Politisches aus dem Leben von Hofrat Prof. Dr. Wilhelm Klein*. Prager Nachrichten XLIV, 1993, Nr. 4, s. 14–17.) I když článek prof. Gotsmiche vyšel o tři roky později, je dosti nepravděpodobné, že by Gotsmich, který Kleina osobně znal, vycházel z informace Rudolfa Hemmerleho (R. H.)

und zwischendurch die Abgüsse stehen würden und die Ausstellungsvitrinen. Der Studierende saß oder stand so immer mitten in seinem Studienmaterial, und jeder Blick und jede Körperbewegung brachte ihn bald mit dieser, bald mit jener Antike in geistige Beziehung.“⁴⁴ Sbírkové prostory tedy byly inspirací nejen profesorovi Kleinovi, ale i jeho studentům.

Ne všechny jeho pokusy byly odbornou veřejností akceptovány, některé byly odmítnuty ihned – jako příliš opovážlivé, jiné byly změněny později. Ale některé jsou uznávány dodnes. Např. známé sousoší Vyzvání k tanci vzniklo díky jeho nápadu porovnat odlitek sochy satyra umístěné v Archeologickém ústavu Německé univerzity s mincí z doby císařské pocházející z Kyziku, která prokázala, že součástí souboru byla ještě ženská postava. „Professor Klein die Nymphe als Mänade erkannte, die sich zum Tanze rüstet; zu dem sie der takttretende Satyr einladet; das Thema der Gruppe war demnach eine „Auflforderung zum Tanz“. Ferne ist es ihm gelungen, bei den antiken Gestalten ihre antiken Köpfe zurückzugeben und nach dem Münzbild die Bewegung der Arme des Satyrs zu erkennen, er schnippt mit den Finger beider Hände. Die einzelnen Teile der neugewonnenen Gruppe sind: der Abguß des Florentiner Exemplars des „Takttreters“ mit dem Kopfe, der von einer Büste im Louvre abgeschnitten war, und der des Brüsseler Exemplares der Manäde, die ihren Kopf aus Dresden bezogen hat.“⁴⁵ Praktické „testy“ Kleinových návrhů mu pomáhali sestavovat pražští přátelé – umělci,⁴⁶ např. sochař Johann Adolf Mayerl,⁴⁷ který po studiích u Josefa Myslbeka v Praze působil až do svého odsunu po roce 1945 v Chebu a ve Františkových Lázních.⁴⁸ K dalším, už ne tak úspěšným, Kleinem doplněným kompozicím patří sousoší Athéna a Marsyas, kdy Athénu z Liebigshausu ve Frankfurtu nad Mohanem spojil s lateránským Marsyem, z něhož odstranil nevhodné doplňky; nebo socha Polykeitoва Diadúmena, které přiřadil hlavu z madridského Prada, podobně jako Aristogeitonovi ze skupiny tyranobijců přisoudil hlavu pocházející ze sbírek téhož muzea ad.⁴⁹ Jeho zásluhy na tomto poli uznala italská vláda, a to když sochu nazvanou Dívka z Antia, doposud považovanou za kopii, určil

⁴⁴ GOTSMICH, A.: c. d., s. 15.

⁴⁵ *Ein wiedergewonnenes Meisterwerk der antiken Kunst*. Deutsche Arbeit, VIII. Jhg., 1908/1909, s. 70.

⁴⁶ Prof. Bouzek uvádí i Josefa Myslbeka, s jeho aktivní pomocí Kleinovi příliš nesouhlasí prof. Jan Bažant. BOUZEK, J.: c. d., s. 67.

⁴⁷ K němu viz www.socharstvi.info/autori/johann_adolf_mayerl_1/ [cit. 1. 5. 2016]; https://de.wikipedia.org/wiki/Adolf_Mayerl [cit. 1. 5. 2016].

⁴⁸ RH: c. d., s. 16.

⁴⁹ *Wilhelm Klein*. In: www.ukar.ff.cuni.cz/node/162 [cit. 25. 7. 2014].

jako originál, čímž překazil její vývoz za moře.⁵⁰ Klein odmítl nabízené významení, které mu Italové nabízeli, a jako odměnu si vyžádal „zlatý klíč“, tj. zcela volný přístup do Pompejí, který pak plně využil zejména při přípravách tří studií, *Pompeianische Bilderstudien I–III*,⁵¹ které napsal v závěru svého života.

Wilhelmu Kleinovi se podařilo během šestatřicetiletého působení na německé Karlo-Ferdinandově univerzitě vytvořit v Praze jednu z nejvýznamnějších i nejpočetnějších sbírek sádrových odlitků v Evropě.⁵² Své nákupy realizoval povětšinou v Německu a Rakousku, ale i jinde – z Britského muzea v Londýně koupil například hlavy z Mausolea v tureckém Halikarnassu, v Itálii zase etruské reliéfy z vozu z Perugia a hlavu z Arizia. Co do počtu byl nejvýznamnějším přírůstkem dar pražské Akademie umění z roku 1889,⁵³ jež univerzitě smluvně předala 151 sádrových odlitků pod podmínkou, že studenti Akademie budou mít ke sbírce volný přístup a budou se moci zúčastnit přednášek z klasické archeologie.⁵⁴ Těžko říci, jak dalece se lišil zájem studentů o tuto sbírku na sklonku rakousko-uherské monarchie a po vzniku samostatného Československa. Nicméně autor předmluvy k druhému katalogu sbírky, který vyšel v roce 1927, a Kleinův nástupce, prof. Camillo Praschniker, si v článku věnovaném sbírce Archeologického ústavu Německé univerzity v Praze povzdechl: „Akademie und Kunstgewerbeschulen sperren ihre verödeten Gipsäle, und entledigen sich der Abgüsse als eines überflüssigen Ballastes. Eine überaus bezeichnende Tatsache: Das Gipsmuseum des Institutes ist statutengemäß am jedem Wochentage durch zwei Stunden für Zeichenübungen der Hörer der Prager Kunstakademie geöffnet. In den nunmehr fast sechs Jahren, in denen ich Vorstand des Institutes bin, hat sich

⁵⁰ Socha byla následně umístěna v Národním archeologickém muzeu v Palazzo Massimo v Římě. Viz Sapelli, Marina: *Das römische Nationalmuseum Palazzo Massimo bei den Thermen*. Roma 2004, s. 32 (obrázek).

⁵¹ KLEIN, Wilhelm: *Pompejanische Bilderstudien. I. Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instituts in Wien*, XV. Band, 1912, s. 143–167; Týž: *Pompejanische Bilderstudien. II. Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instituts in Wien*, XIX.–XX. Band, 1919, s. 268–295; Týž: *Pompejanischen Bilderstudien III. Studien zur pompejanischen Wandmalerei. Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instituts in Wien*, XXIII. Band, 1926, s. 71–115.

⁵² Sbírká odlitků se za dobu jeho působení rozšířila o víc než 300 kusů, ze 485 inventárních čísel v roce 1883 na 789 v roce 1923. Viz Wilhelm Klein. *Wilhelm Klein und die Prager Archäologie* – www.ukar.ff.cuni.cz/node/162 [cit. 25. 7. 2014].

⁵³ V některých příspěvcích je místo akademie uváděna Společnost vlasteneckých přátel umění.

⁵⁴ BAŽANT, J.: *Classical Archeology and Czech Culture*, s. 63.

noch nie ein Hörer dieser Anstalt hier sehen lassen.“⁵⁵ Pro laickou veřejnost byla sbírka otevřena vždy v sobotu a neděli odpoledne, a to mimo letní měsíce červenec a srpen.⁵⁶

Vynucenou přestávku v doplňování sbírky znamenala první světová válka. Po ní k významným přírůstkům patřilo deset velkých odlitků, které v roce 1919 věnovala Česká spořitelna, nákup odlitku známé sochy Chlapce vytahujícího si trn z nohy a dar 34 římských nápisů v časové lince od posledního století republiky až po pozdní dobu císařskou. Dárce nápisů byl Kleinův žák a velmi dobrý přítel, klasický archeolog, antikvář a ředitel Museo Baracco di Scultura Antica v Římě Ludwig Pollak,⁵⁷ jenž byl se svým učitelem v písemném kontaktu pravděpodobně až do jeho smrti na počátku roku 1924.⁵⁸ Sbírkou nápisů Ludwig Pollak daroval Deutsche Gesellschaft der Wissenschaften und Künste für die tschechoslowakische Republik v roce 1927 s přáním, aby byla využita při výuce epigrafiky.⁵⁹ Vzhledem k tomu, že řádným členem Společnosti byl i Wilhelm Klein a nápisy mohly být z didaktického a metodického hlediska nejlépe využity stipendisty zapsanými v archeologicko-epigrafickém semináři, bylo jejich umístění v prostorách Archeologického ústavu Německé univerzity celkem jednoznačné. Doposud z větší části neznámé nápisy krátce nato popsal ve dvou příspěvcích v italském *Bulletino della Commissione archeologica comunale di Roma* klasický filolog Arthur Stein.⁶⁰

Kleinovo penzionování v roce 1923 znamenalo nejen nástup nového držitele stolice, ale i počátek generální úpravy místností, v nichž byla sbírka odlitků umístěna. V následujícím roce započala přestavba Klementina v moderní univerzitní knihovnu, a i ústavu byly jak ministerstvem školství a národní osvěty, tak i z prezidentského fondu T. G. Masaryka poskytnuty

⁵⁵ PRASCHNIKER, Camillo: *Die Sammlung des archäologischen Institutes der Deutschen Universität in Prag*, s. 17. Jedinými měsíci, kdy byla sbírka pro veřejnost o víkendech uzavřena, byly prázdniny (červenec a srpen).

⁵⁶ Hochschulwissen, 4, 1927, s. 591.

⁵⁷ K Ludwigu Pollakovi viz https://de.wikipedia.org/wiki/Ludwig_Pollak [cit. 1. 5. 2016].

⁵⁸ Poslední dochovaný dopis je datován 11. říjnem 1922. To však dle mého názoru neznamená, že by na dalších šestnáct měsíců byly kontakty mezi nimi zcela přerušeny. Spíše je pravděpodobnější, že některé dopisy ze sklonku Kleinova života se mohly ztratit.

⁵⁹ PRASCHNIKER, C.: *c. d.*, s. 16.

⁶⁰ STEIN, Arthur: *Iscrizioni antiche nel Seminario archeologico-epigrafico della Università tedesca di Praga*. *Bulletino della Commissione archeologica comunale di Roma*, 56, 1928, s. 285–306; Týž: *Ulteriori osservazioni sopra il frammento di rosa dei venti conservato nell'Università tedesca di Praga*. *Bulletino della Commissione archeologica comunale di Roma*, 56, 1928, s. 325–326.

finanční prostředky k nové instalaci i očištění sbírkových předmětů.⁶¹ Nově rekonstruovaná expozice se nacházela ve třetím patře Klementina, v traktu z Mariánského náměstí, a zahrnovala celkem čtyři velké sály a jednu menší místnost, jež sloužila jako „Architekturkabinett“. Nedostatek místa nebyl vyřešen, takže „so stehen die Gipse noch immer sehr gedrängt und es wäre etwa der doppelte Raum notwendig, um schon den jetzigen Beständen genügend Raum zu geben.“⁶² Velkým problémem bylo nejen vhodné instalování jednotlivých exponátů, ale také jejich očištění, poněvadž mnohé byly úplně černé, protože v místnosti, kde byly předtím umístěny, se topilo v kamnech.⁶³ Několik odlitků bylo po „opravách“ smrkovým papírem poškozeno natolik, že musely být pokryty silnější vrstvou barvy, která však jejich lepšímu vzhledu příliš nenapomohla, což Camillo Praschniker stoicky okomentoval slovy: „Aber an ihnen war nichts mehr zu verderben.“

Vzhledem k tomu, že přidělené prostory byly stále stejně velké, bylo nutno je nějak rozčlenit a oživit tak, aby návštěvníkovi poskytly logicky řazený průřez řeckým a římským sochařstvím a dokázaly lépe zprostředkovat krásu antického umění, byť v sádrovém hávu.⁶⁴ Stěny byly proto vymalovány šedou barvou se žlutozeleným nádechem, jež nahradila předchozí pompejskou červeně; místnosti byly rozděleny závěsy na menší oddělení, čímž umožnily větší členitost prostoru a v návštěvníkovi navodily pocit intimity setkání s uměleckým dílem. Ale i sbírka sádrových odlitků, která v roce 1929 čítala na 800 kusů,⁶⁵ měla své nedostatky v zastoupení jednotlivých uměleckých období. To se jevilo jako dostatečné u děl klasického a helénistického období, což mohlo

⁶¹ K rekonstrukci viz PRASCHNIKER, C.: c. d., s. 18–22; BOUZEK, J. – KLŮSOVÁ, T.: c. d., s. 427.

⁶² PRASCHNIKER, C.: c. d., s. 21.

⁶³ „Nach einer allerdings in der Regel nicht sehr erfolgreichen oberflächlichen Reinigung vom beweglichen Staub und Schmutz, die mit weichen Pinseln vorgenommen wurde, wurden die Gipse mit Wasser und Seife, eventuell etwas Salmiak, vorsichtig gewaschen. Dann wurde die Oberfläche mit einer dünnflüssigen Mischung aus Wasser, Milch, Gelatine und einer ganz kleiner Menge weißgelblicher Erdfarbe mit dünnen, breiten Pinselstrichen übergangen. Die Schichte, die sich dabei über die Formen legte, ist mikroskopisch dünn, deckt aber doch den Schmutz kräftig ab und ist bei neueren Gipsen mit gut erhaltener Oberfläche so gut wie unkenntlich.“ PRASCHNIKER, C.: c. d., s. 18–19.

⁶⁴ „Gips ist ein schlechter Ersatz für Marmor. Er ist kalt, stumpf, ohne Transparenz des Stein und alle Versuche, ihm durch Tönung das Aussehen des Marmors zu geben, sind mißglückt. Nur durch eine günstige Aufstellung vor allem durch die Wahl einer geeigneten Hintergrundsfarbe gelingt es immerhin, auch dem kalten Gips einen Schimmer von Wärme zu verleihen.“ *Führer durch die Sammlungen des Archäologischen Institutes der Deutschen Universität in Prag*. Einleitung von Camillo Praschniker, Katalog von Alois Gotsmich zusammengestellt. Prag, Verlag des Ministeriums für Schulwesen und Volkskultur 1927. Einleitung, s. 3.

⁶⁵ V tomto roce bylo ve sbírce (včetně výpůjček) přes 800 sádrových odlitků, asi 140 originálů, 35 nápisů, několik tisíc fotografií, kolem 3000 světelných obrázků a v knihovně archeologic-

souviset s odborným zájmem prof. Kleina, který se soustředil na tuto doposud poměrně opomíjenou etapu řeckého umění. Většího zastoupení si žádalo řecké umění archaické doby a umění římské. To vše však vyžadovalo nejen značné finanční prostředky na nákup exponátů, ale také na stavbu nové budovy (Kollegienhaus), v níž by sbírce mohly být nabídnuty odpovídající důstojné prostory.

Součástí nové expozice byly i některé pokusné instalace profesora Kleina, z nichž kladného přijetí se dostalo zejména helénistickému Vyzvání k tanci nacházejícímu se ve třetím sále;⁶⁶ dále lze uvést jeho později překonaný pokus o doplnění Myronova sousoší Athény s Marsyem v sále druhém.⁶⁷ Sám Praschniker, byť byl k svému předchůdci loajální, nepovažoval Kleinovy pokusy za jediné správné a trvalé.⁶⁸ Byl ale stejně jako on přesvědčen o významu sbírky sádrových odlitků, jejíž význam pro studenty i širší veřejnost po první světové válce dle jeho názoru ještě vzrostl, poněvadž díla, která doposud byla v rámci mnohonárodnostní rakouské monarchie relativně snadno dosažitelná, se nyní nacházela v cizině a vzhledem k tomu daná sbírka byla – spolu s tou na české univerzitě⁶⁹ – jediným místem přímé „konfrontace“ obdivovatelů antického umění s díly řeckých a římských umělců.

Ministerstvo školství a národní osvěty, věčně bojující s nedostatkem finančních prostředků, podpořilo aspoň vydání katalogu k nově otevřené sbírce, na jehož tvorbě se předmluvou podílel ředitel Archeologického ústavu, profesor Camillo Praschniker⁷⁰ a seznam zahrnující popis jednotlivých před-

ko-epigrafického semináře bylo uloženo kolem 4.000 odborných publikací. PRASCHNIKER, C.: c. d., s. 22.

⁶⁶ *Ein wiedergewonnenes Meisterwerk der antiken Kunst. Deutsche Arbeit*, VIII. Jhg., 1908/1909, s. 70.

⁶⁷ K Myronovu sousoší Athény a Marsya viz KLEIN, Wilhelm: *Die Marmorgruppe des Myron*. Kunstwart, XXV. Jhg., 1911/12, Novemberheft, s. 210–214.

⁶⁸ „Experimente, wie sie Klein hier mit seinen Gipsen angestellt hat, sind zwar höchst lehrreich, aber sie sollten, wenn ihre Ergebnisse .... sicher negativ sind, nicht verewigt werden. So hätte ich auch hier gerne eine Radikaloperation vollzogen, wie sie bei der Paioniosnike rasch gelang, an welcher der von Klein aufgesetzte Herz'sche Kopf ganz unerträglich wirkte, übrigens ein Versuch, der mir klar bewies, daß wir es in dem Herz'schen Kopfe jedenfalls mit keiner Replik des Kopfes der Statue zu tun haben.“ PRASCHNIKER, C.: c. d., s. 19.

⁶⁹ Archeologický ústav na české Karlo-Ferdinandově univerzitě vznikl v roce 1912, asistentické místo bylo u něj zřízeno o dva roky později. Zastával je dr. Jindřich Čadík, který v roce 1932 vystřídal ve vedení Archeologického ústavu jeho prvního ředitele, prof. Hynka Vysokého.

⁷⁰ K němu mj.: EGGER, Rudolf: *Camillo Praschniker* †. Carinthia, 140. Jhg., 1950, s. 24–28; EICHLER, Fritz: *Camillo Praschniker* †. Gnomon 22. Band, 1950, s. 196–198; KEIL, Josef: *Camillo Praschniker*. Almanach der Akademie der Wissenschaften für das Jahr 1950, 100. Jhg., Wien 1951, s. 292–303; WALTER, Otto: *Professor Camillo Praschniker* †. Anzeiger für die Altertumswissenschaft, III. Band, 1950, s. 1–4.

mětů sestavil dlouholetý asistent ústavu dr. Alois Gotsmich.⁷¹ *Führer durch die Sammlungen des Archäologischen Institutes der Deutschen Universität in Prag* vyšel v roce 1927 v německé i české mutaci⁷² a dnes je významným pramenem dokládajícím stav sbírky na konci dvacátých let, a to tím spíše, že v následujících letech se zřejmě v jejím inventáři nic podstatného již nezměnilo.

Po druhé světové válce⁷³ byly sbírky české Karlovy a zrušené Německé Karlovy univerzity sloučeny v jeden celek, jenž byl z větší části až do roku 1962 deponován v prostorách Klementina. V tomto roce byly exponáty sbírky sádrových odlitků přemístěny na zámek Hrubý Rohozec u Turnova, kde však kvůli změně náplně expozice dlouho nepobýly. Tristní situace, jež nastala i díky vystěhování zbytků sbírky do zcela nevyhovujících prostor Karolina (v letech 1966 a 1967), byla vyřešena na konci šedesátých let vznikem nové expozice (Galerie antického umění), jež byla ve spolupráci s Muzeem v Podkrkonoší v Trutnově otevřena na konci léta 1969 v Hostinném, v odsvěceném františkánském kostele. Část sbírky, jež byla uložena v depozitářích v Hostinném a Praze, byla v roce 1994 nově využita v prostorách Muzea antického umění a architektury v Litomyšli, které ale bylo v roce 2011 zrušeno. Exponáty byly převezeny do Muzea města Ústí nad Labem, kde byly veřejnosti představeny v expozici nazvané *Antický sen* (červen 2011–září 2014). K snad na dlouhou dobu poslednímu stěhování sbírek z Ústí nad Labem do zámeckých sálů v Duchcově došlo v roce 2016. Počátkem června téhož roku totiž

⁷¹ K němu mj.: PFOHL, Gerhard: *Alois Gotsmich †. Anzeiger für Altertumswissenschaft*, XXVIII. Band, 1975, s. 127–128; Týž: *Archäologie, Philologie und Epigraphik: Das wissenschaftliche Werk des Professors Dr. phil. Alois Gotsmich*. Innsbrucker Beiträge zur Kulturwissenschaft 20, 1979, s. 262–272; Týž: *Zu Ehren von Professor Gotsmich*. Prager Nachrichten, XXXV. Jhg., 1984, s. 1, 5.

⁷² *Führer durch die Sammlungen des Archäologischen Institutes der Deutschen Universität in Prag*. Einleitung von Camillo Praschniker, Katalog von Alois Gotsmich zusammengestellt. Prag, Verlag des Ministeriums für Schulwesen und Volkskultur 1927; *Průvodce po sbírkách Archeologického ústavu Německé univerzity v Praze*. Praha 1927. Katalog obsahoval celkem 771 položek, odlitky zapůjčené Společností vlasteneckých přátel umění (s. 50–55) byly označeny zvlášť. Obdobně tomu bylo u popisu originálů (s. 55–59), jejichž číselná řada ale nešla přímo po sobě.

⁷³ K dějinám sbírky po druhé světové válce viz ČTVRTNÍKOVÁ, Magda: *Galérie antického umění v Hostinném*. In: Pomezí Čech a Moravy. Sbírká prací ze společenských a přírodních věd pro okres Svitavy, sv. 4. Litomyšl 2000, s. 43–437; KLŮSOVÁ, Tereza: *Muzeum antického sochařství a architektury v Litomyšli*. In: Pomezí Čech a Moravy. Sbírká prací ze společenských a přírodních věd pro okres Svitavy, sv. 4. Litomyšl 2000, s. 438–445; M. D. – P. V.: *Muzeum antického umění v Podkrkonoší*. Věda a život, XVI, 1970, s. 426–428; BARTOŠ, Josef: *Galérie antického umění v Hostinném*. Časopis Národního muzea, CXL, 1971, s. 145–149; JANČO, Milan: *Galéria antického umenia – Hostinné nad Labem. Stála expozícia odliatkov antickej plastiky zo zbierky Univerzity Karlovy v Prahe*. Historický obzor, III.–IV., 1995, s. 84–85.

slavnostní vernisáž na zámku v Duchcově uvedla v život novou stálou výstavu s poetickým názvem *Okouzlení antikou*, na jejímž prohlídkovém okruhu je nainstalováno na 150 sádrových odlitků více či méně známých antických soch, menší originály i předměty a písemné materiály vztahující se k odkazu a reflexi antiky od renesance až po současnost.⁷⁴

RESUMÉ

SBÍRKA SÁDROVÝCH ODLITKŮ ANTICKÝCH DĚL NA NĚMECKÉ FILOSOFICKÉ FAKULTĚ V PRAZE

Sbírka sádrových odlitků měla v českém prostředí, při absenci muzea antického umění, sloužit k poznávání děl antických autorů, a to jak studenty filozofické fakulty Karlo-Ferdinandovy univerzity, tak jejímu učitelů či širokou veřejností. Její počátky sahají do sedmdesátých let 19. století, kdy jejími správci byli klasičtí filologové prof. O. Benndorf, E. Petersen, W. Klein, C. Praschniker, A. Gotsmich. Nacházela se v prostorách pražského Klementina, i když existovaly plány na její přestěhování, které se však za trvání německé filozofické fakulty neuskutečnily. Po druhé světové válce byla převzata filozofickou fakultou obnovené české Karlovy univerzity.

Klíčová slova: muzeum, klasická archeologie, dějiny Karlovy univerzity

SUMMARY

THE PLASTER CAST COLLECTION OF WORKS FROM ANTIQUITY AT THE GERMAN PHILOSOPHICAL FACULTY IN PRAGUE

Taking into account the absence of the museum of Antiquities in the Czech environment, the plaster cast collection was meant for getting to know works from Antiquity not only for students of the Philosophical Faculty of the Charles-Ferdinand University but also their teachers and general public.

⁷⁴ Zámek vás okouzlí antikou. Teplický deník ze 4. a 5. června 2016, č. 131, s. 1; HOCHÉL, Marian – LUKÁŠOVÁ, Eva – VACINOVÁ, Lenka: *Okouzlení antikou*. Katalog stálé expozice odlitků antických soch zámek Duchcov. Praha 2017.

Its roots go back to the 1970s when they were under supervision of classical philologists – prof. O. Benndorf, E. Petersen, W. Klein, C. Praschniker, A. Gotsmich. The collection was kept in rooms of the Clementinum in Prague, although it is known that there were plans for its displacement but it has never been realized. After the Second World War, it has been taken over by the Philosophical Faculty of the restored Czech Charles University.

Keywords: Museum, classical archaeology, history of Charles University

Translated by Mgr. Hana Ferencová, Ph.D.

PhDr. Karla Vymětalová, Ph.D.
Ústav historických věd
Přírodovědecko-filozofická fakulta
Slezská univerzita v Opavě
Masarykova třída 37
746 01 Opava
Česká republika
e-mail: K.Vymetalova@seznam.cz